

праця. Це напруження. Це дисципліна дії... Тільки якщо таких людей виявиться бодай третина в українському суспільстві, почнеться реальний, а не фіктивний процес – і не інтеграція, а повернення України до Європи [3, с.5].

Висновки. Можна сподіватися, що оптимістичний прогноз щодо «повернення України до Європи» справдиться, якщо намагання всього українського суспільства, особливо його молоді, будуть послідовними, наполегливими і незворотніми.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Багрянний І. Молодь великої України і наші завдання/ І. Багрянний // На новий шлях. Чому я нехочу вергатися до СРСР? Молодь Великої України і наші завдання. – Вид.2-ге [за заг. редакцією Лариси Івшиної] – Бібліотека газети «День ». Україна Incognita. – Видавництво ПрАТ «Українська прес-група » –Київ, 2013 – С.55-109 (Серія «Броньбійна публіцистика).

2. Грабовський С. Українська ідентичність: проблеми та виклики/ С.Грабовський, І.Лосев // День. – 19 листопада 2013. – С.10.

3. Лубчак В. Не маємо права на ілюзію: інтерв'ю з О. Пахльовською /В.Лубчак // День. – 18 вересня 2013. – С.5

4. Л. Г. Сокурянська. Ціннісна детермінація становлення соціальної суб'єктності студентства в умовах соціокультурної трансформації. – АДД. –Х., 2007.– 37 с.

Звагельська О. В.,
магістрант

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ЮВІЛЕЇ У ПЕРІОДИЦІ СУМЩИНИ 1960-х – 1980-х РОКІВ

Життя Тараса Григоровича Шевченка невід'ємно пов'язане з історією Сумської області, і ці знаменні події знайшли відображення у місцевій періодиці. Саме трансформація образу поета на сторінках місцевих газет і аналізується в нашій роботі.

Ключові слова: Тарас Шевченко, краєзнавство, газета, тема.

Life Taras Shevchenko inseparably linked with the history of the Sumy region, and these significant events are reflected in local periodicals. The transformation of the image of the poet in the pages of local newspapers and analyzed in our work.

Key words: Taras Shevchenko, studies, newspaper theme.

Тарас Шевченко неодноразово бував у наших краях: відвідував Глухів, Кролевець, Лебедин, Ромни, Суми, село Гирівка (нині Шевченкове Конотопського району). Відзначення шевченкових річниць завжди ставало поштовхом у дослідженнях та популяризації життєвого і творчого шляху Великого Кобзаря. У цій роботі важливу роль відігравали і відіграють матеріали краєзнавчого характеру, опубліковані на сторінках місцевої преси.

З метою аналізу трансформації образу Т. Г. Шевченка у періодиці Сумщини 1950–1980-х років нами опрацьовано та згруповано за темами матеріали про життя і творчість поета, а саме відібрано номери газет за 1964 та 1989 роки, коли відзначалися 150-та і 175-та річниці від дня його народження. Для дослідження образно-обласну газету «Ленінська Правда» (нині «Сумщина») та районні «Радянський прапор» (Конотоп) і «Маяк комунізму» (Кролевець).

Газети «Ленінська правда» (далі – ЛП) нами переглянуто двісті п'ятдесят сім номерів (№№ 1–257) за 1964 рік та двісті п'ятдесят номерів (№№ 1–250) за 1989 рік цього видання.

У таблиці 1 наведено перелік тем, які висвітлювалися з приводу 150-ї та 175-ї річниць від дня народження Кобзаря.

Таблиця 1, газета «Ленінська правда»

Основні теми газетних матеріалів	1964 р.	1989 р.
1. Життя і творчість Т. Г. Шевченка	5	7
2. Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині	1	6
3. Зв'язки Т. Г. Шевченка з уродженцями Сумщини	1	6
4. Т. Г. Шевченко в творчості митців Сумщини	10	7
5. Матеріали про культурно-масові заходи, присвячені Т. Г. Шевченкові	35	11
6. Вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка	7	3
7. Шевченко в житті Сумчан	6	1
Усього публікацій	65	41

Як бачимо, у зазначені періоди по-різному приділялася увага наведеним темам. Святкування 150-річчя Кобзаря було масштабнішим, відзначалося на загальнодержавному рівні. У газетах опубліковано низку матеріалів про події, що відбувалися не лише на Сумщині, а й навіть за межами СРСР. Т. Г. Шевченко у цей час показаний здебільшого як революціонер-демократ, співець боротьби за свободу і братерство народів, більшість матеріалів присвячені пропаганді комуністичного ладу. Краєзнавчих матеріалів авторів Сумщини опубліковано значно менше.

Інша картина спостерігається під час святкування 175-ї річниці Кобзаря. Наявне значне збільшення краєзнавчих матеріалів (теми 1, 2, 3 таблиця 1), однак урочисті заходи висвітлені лише ті, що відбувалися на обласному рівні. Шевченко зображений не лише як революціонер-демократ, а й як лірик-романтик, талановитий художник, піднімалася тема його приватного життя.

Підготовка до святкування 150-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка (1964 рік) почалася зі створення урядового республіканського Ювілейного шевченківського комітету за кілька років до знаменної дати. Відповідно на сторінках газети друкувалися репортажі, повідомлення інформагенцій РАТАУ, ТАРС про святкові заходи на честь ювілею Кобзаря (ЛП, 09 бер.; 10 бер.; 11 бер.; 24 трав.; 29 трав.; 30 трав.; 31 трав.; 01 черв.; 02 черв.; 03 черв.; 12 черв.; 02 верес.1964 р.), що відзначався як на міжнародному, так і на місцевому рівнях.

Із матеріалів місцевих авторів, краєзнавців і журналістів, привертають увагу публікації І. П. Рябенка, П. А. Сапужина, П. І. Киселенка, М. М. Данька. Зупинимося на них детальніше.

У статті І. П. Рябенка (1905 – початок 90-х рр.) «Вінок Тарасові» (ЛП, 03.01.1964 р.) розповідається про зустріч із дідом Микитою Мусяйовичем, жителем села Красне Бахмацького району Чернігівської області. Виявляється, що той на власні очі бачив, як перевозили труну з тілом Тараса Шевченка для перепоховання із Петербурга в Україну. В іншій статті, «Ленін про Тараса Шевченка», автор розповідає про «інтерес Леніна до творчості українського генія». Т. Г. Шевченка показано як борця «за визволення рідної України від соціального і національного гніту» (ЛП, 19.02.1964 р.). Загалом краєзнавець 150 легенд, мініатюр, приказок і прислів'їв, зібраних в Україні про Т. Г. Шевченка, передав до Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології АН УРСР.

П. А. Сапужин (1893–1970) – відомий на Сумщині краєзнавець та педагог. До найулюбленіших належала Шевченківська тема. Окремими виданнями видруку-

вані розвід «Сумщина під пером і пензлем Т. Г. Шевченка», «Т. Г. Шевченко у друзів із Сумщини» (у братів Лазаревських), «Т. Г. Шевченко на ярмарку в Ромнах» [26, с. 7]. Багато було також публікацій у періодичних виданнях. Так, на сторінках «Ленінської правди» ми зустрічаємо його матеріали «Дві пісні» (ЛП, 12.01.1964 р.) й «Тарас на Сумщині» (ЛП, 09.03.1964 р.). У статті «Дві пісні» автор розповідає, що збереглося немало свідчень, із яких видно, що думка про одруження турбувала поета. У статті «Тарас на Сумщині» дослідник розповідає, що наш край Т. Г. Шевченкові був добре знайомий. Він не одноразово бував тут, мав друзів, знаходив сюжети для творів художнього слова і натуру для творів живопису... Припала Шевченку до серця і назавжди запам'яталася Сумщина з її доброзичливими жителями та чудовими краєвидами.

Інший автор, про якого слід згадати, – П. І. Киселенко (1913–1995), – у статті «Земляки – у вінок Т. Г. Шевченку» розповідає про відомих істориків, краєзнавців, художників, які внесли «свою частку у вінок Кобзареві». Серед них – поет П. А. Грабовський, відомий бібліограф С. І. Пономарьов, знаменитий художник Г. І. Нарбут, письменник В. Горленко, драматург В. Суходольський, відомий скульптор М. Г. Лисенко, письменник і перекладач Ю. І. Назаренко, художник Ф. Г. Кричевський (ЛП, 18.01.1964 р.).

У справжнього майстра публіцистики глибина, сміливість, розкутість думки органічно втілюються у систему неповторних власних образів різних рівнів узагальнення. Показовим у цьому плані є нарис іще одного автора – М. М. Данька (1926-1993 рр.) – «Очі, віддані сонцю» (ЛП, 22.03.1964 р.). У ньому йдеться про фронтового лейтенанта Ф. Ледяєва, який під час звільнення Канева від німецько-фашистських загарбників командував взводом, що мав штурмувати висоту, де стояв пам'ятник поету. Перед атакою воїн думає про Т. Г. Шевченка, адже «там, в Оренбурзькому краї, де лейтенант уперше побачив над головою сонце, його ім'я вимовляли майже з побожністю».

Далі М. М. Данько розповідає про підготовку бойової операції, переживання бійців, атаку, про те, як спалах вибуху снаряда осліпив лейтенанта, як він ще раз побачив Т. Г. Шевченка зблизька, як захопили висоту... І саме образність дозволила авторові сказати про масштабне явище напрочуд точно, стисло й захопливо: «... Він віддав очі сонцю, щоб люди могли завжди милуватися і втішатися величним монументом, символом правди й боротьби». (ЛП, 22.03.1964 р.).

Відзначення 175-ї річниці від дня народження Кобзаря (1989 рік) у газеті «Ленінська Правда» почалося з оголошення: «Обласні журналістська і письменницька організації, обком ЛКСМ України, Облпрофрада та Облполіграфвидав оголошують літературно-краєзнавчий конкурс «З іменем Великого Кобзаря», присвячений 175-річчю від дня народження Тараса Григоровича Шевченка» (ЛП, 04.01.1989 р.). Мета конкурсу – відтворити сторінки історії, пов'язані з перебуванням славного сина України у нашому краї, привернути увагу широкого читацького загалу й особливо молоді до його непересічних літературних та живописних творів. До участі в конкурсі запрошувалися письменники, журналісти, краєзнавці, мистецтвознавці, історики, фотоаматори, художники, робітники, слухачі школи молодого кореспондента, юнкори.

Завдяки конкурсу на сторінках газети опубліковано значно більше матеріалів краєзнавчого характеру (таблиця 1, теми 1, 2, 3), ніж у 1964 році, збільшилася кількість авторів. Серед них були й ті, хто чверть століття тому писав про поета у місцевій пресі – І. П. Рябенко та М. М. Данько, і нові дописувачі – Г. І. Діброва, П. П. Охріменко, А. П. Гризун, В. В. Терлецький, В. П. Скакун та інші.

Усього в конкурсі взяли участь понад 150 чоловік. Оскільки нових досліджень, розвідок, як передбачалося умовами, на конкурс не надійшло, першої премії вирі-

шено не присуджувати, дві другі премії отримали П. П. Охріменко та А. П. Гризун (ЛП, 30.12.1989 р.).

Член спілки письменників СРСР, професор П. П. Охріменко (1919-1997) отримав премію за дослідницьку статтю «Кобзареві традиції нашого краю» (ЛП, 27.03.1989 р.). В іншій статті – «Невмируще слово» (ЛП, 03.02.1989 р.) – він пише, що «творчість Т. Г. Шевченка близька нам насамперед своїм оптимістичним зарядом, по-народному щирою вірою в краще майбутнє – у щасливе життя вільних людей на всій землі». Автор підкреслює, що поет вірив у те, що «врешті-решт «буде правда на землі». Науковець розповідає як революційна душа Кобзаря відбивається у його творчості. А також підкреслює, що «Тарас Шевченко відзначався непохитним правдолюбством, рідкісною прямоотою і безкомпромісністю. Взяти хоча б його характеристику багатьох явищ з історії України, яку впродовж віків «розпинали» й «доконували» великодержавці...» Загалом, на думку П. П. Охріменка, поезія Т. Г. Шевченка знаходить відгук у серцях чесних та мислячих людей, допомагає їм відстоювати інтереси народу.

Інший автор – А. П. Гризун (1948 р. н.), український поет, літературознавець, журналіст і перекладач – у статті «Інтимна лірика Шевченка» привертає увагу читачів до неповторності душі Кобзаря «в таких рисах, як ніжність, лагідність, пісенність, щедрість». Кожен геніальний художник – наголошує автор – черпає натхнення з джерел, відомих лише йому, котрі забезпечують свіжість та неперебутність творінь для майбутніх читачів. «Т. Г. Шевченко не був однолюбом, як його італійські попередники Данте Алігері і Франческо Петрарка... У різні роки життя інтимні почуття Т. Г. Шевченка були спрямовані до різних жінок». Любов до них знайшла відображення в інтимній ліриці». А. П. Гризун, підкреслює, що вірші «дуже й дуже відрізняються від творів цього жанру інших поетів. Перш за все, вони широкопланові. Автор робить висновок, що жіноча лірика поета ближче стоїть до його ранніх романтичних балад, перегукується з адресними інтимними віршами Кобзаря. «Це, з одного боку, засвідчує певну єдність їхніх мотивів, а з другого, – приналежність одній творчій палітрі» (ЛП, 07.02.1989 р.).

Однією з перших газета опублікувала статтю відомого краєзнавця, співробітника Роменського краєзнавчого музею Г. В. Діброва (1950 р. н.) «Добрий приятель Тараса» (ЛП, 7.01.1989 р.). Автор розповідає про призабутого у радянські часи місцевого поміщика Г. С. Вашкевича, який жив на хуторі Шумську, користувався великою повагою місцевих селян. Г. С. Вашкевич усе життя збирав листи, малюнки, інші документи, пов'язані з життям і творчістю Кобзаря. Цікавий факт наводить Г. В. Діброва про те, що коли І. П. Кавалерідзе у 1918 році працював у Ромнах над створенням пам'ятника Т. Г. Шевченку, то йому «з великою радістю і душевною щирістю допомагав майже столітній Г. С. Вашкевич».

Стаття «Один з братів Лазаревських» (ЛП, 19.02.1989 р.) В. В. Терлецького розповідає про знайомство та дружбу Т. Г. Шевченка із сім'єю Лазаревських, особливо з Олександром Матвійовичем, котрий пізніше став відомим істориком та багато часу присвятив дослідженню життя і творчості свого приятеля. Краєзнавець розповідає, як О. М. Лазаревський доглядав поета в його останні дні.

Привертають увагу є матеріали М. М. Данька «Сторінки безсмертної спадщини» (ЛП, 08.03.1989 р.) (літературне дослідження поезії Т. Г. Шевченка); В. П. Скакуна «Ой, по горі ромен цвіте» (ЛП, 09.04.1989 р.) про подорож Шевченка у 1859 р. Сумщиною – де і з ким зустрічався, що створив; Л. П. Сапуніна «Кобзар з кобзарів» (ЛП, 25.04.1989 р.); І. П. Рябенка «Іллічеве слово про Тараса» (ЛП, 12.02.1989 р.) та «Прощальний вінок Тарасові» (ЛП, 05.03.1989 р.). Слід зазначити, що ці матеріали з деякими доповненнями та іншими назвами ми зустрічаємо раніше («Ленін про Тараса Шевченка», ЛП, 19.02.1964 р.; «Вінок Тарасові»,

ЛП, 03.01.1964 р.), однак з огляду часової відстані (25 років), появи нових читачів вони не втратили своєї актуальності.

Також на сторінках газети ми зустрічаємо репортажі, фотоматеріали, повідомлення про урочисті вечори, літературні та художні конкурси, виставки, читання, відкриті уроки у школах на честь 175-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка, що пройшли у містах і селах області (ЛП, 14.02; 22.02; 05.03; 11.03; 12.03; 14.03; 18.04; 02.07.1989 р.), але таких повідомлень помітно менше у порівнянні з 1964-м роком (таблиця 1, теми 5, 6).

Серед районних газет для дослідження нами обрані «Радянський прапор» (м. Конотоп) та «Маяк комунізму» (м. Кролевець) оскільки перебування на теренах Сумщини Т. Г. Шевченка було найбільше пов'язане з Конотопом і Кролевцем.

Нами опрацьовано двісті вісім (№№ 1–208) номерів за 1964 р. та двісті вісім (№№ 1–208) номерів за 1989 р. газети «Радянський прапор» (далі – РП); сто п'ятдесят шість (№№ 1–156) номерів за 1964 р. та сто п'ятдесят шість (№№ 1–156) номерів за 1989 р. газети «Маяк комунізму» (далі – МК).

У таблиці 2 наведено перелік тем, які висвітлювалися у цих виданнях з приводу 150-ї та 175-ї річниць від дня народження Т. Г. Шевченка.

У районній пресі бачимо схожу ситуацію з обласною газетою щодо повідомлень про урочисті заходи з нагоди 150-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка (теми 5, 6) – у РП 30 повідомлень, у МК 42. Також наявне значне зменшення загальної кількості матеріалів про поета у 1989 році порівняно з 1964-м. На відміну від обласної газети у районних ми не бачимо збільшення краєзнавчих матеріалів (теми 1, 2, 3) у 1989 році порівняно з 1964 роком, навпаки спостерігаються зменшення майже за всіма позиціями.

Таблиця 2, районні газети

Основні теми газетних матеріалів	«Радянський прапор»		«Маяк комунізму»	
	1964 р.	1989 р.	1964 р.	1989 р.
1. Життя і творчість Т. Г. Шевченка	12	3	2	1
2. Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині	-	2	4	3
3. Зв'язки Т. Г. Шевченка з уродженцями Сумщини	3	1	5	3
4. Т. Г. Шевченко в творчості митців Сумщини	12	1	9	-
5. Матеріали про культурно-масові заходи, присвячені Т. Г. Шевченкові	16	8	25	3
6. Вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка	14	5	17	2
7. Шевченко в житті Сумчан	6	2	5	-
Усього публікацій	63	22	67	12

У газеті «Радянський прапор» за 1964 рік ми нарахували вісім публікацій І. П. Рябенка: «Тарасів заповіт» (РП, 07.01.1964 р.); «Лісова красуня» (РП, 28.01.1964 р.); «Шевченківські місця в Оренбурзі» (РП, 25.07.1964 р.); «Сторінки життя» (РП, 09.03.1964 р.), «Натхнений творчістю Кобзаря» (РП, 09.09.1964 р.), «Без-

смертні пісні Великого Кобзаря» (РП, 14.07.1964 р.) та ін. Переглянувши матеріали І. П. Рябенка, ми бачимо, що він усебічно вивчав життя і творчість Т. Г. Шевченка, та знайомив читачів із цією видатною людиною.

Про знайомство Кобзаря з Лазаревськими писав також краєзнавець І. Москальов у статті «Тарасові друзі» (РП, 17.01.1964 р.). Не можна не згадати статтю кралевецького автора М. Стожка «З родинного листування Лазаревських» (РП, 28.02.1964 р.) про дружбу Т. Г. Шевченка та Лазаревських, їхньому листуванню. Зовсім з іншого боку показано Т. Г. Шевченка у статті Ю. Гончаревського «Наречена Тараса Григоровича» (РП, 28.02.1964 р.). Автор розповідає про зустріч Шевченка з Ликерою Полусмаковою.

Святкування 175-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка у газеті «Радянський прапор» (1989 рік) починається з великого матеріалу письменника, редактора цієї газети І. П. Корнющенка «Відлуння тої слави (Образ поета в устах народу, в творчості земляків. Погляд зблизька)» (РП, 21.01.1989 р.). У першій частині матеріалу («Його образ – в устах народу») письменник розповідає, що немала частина фольклору про Т. Г. Шевченка «народилася на території нинішньої нашої області і, зокрема, Конотопського району... Немов дзвінке відлуння, дійшли до нас легенди та перекази з того далекого часу», коли Шевченко бував на Сумщині. Друга частина («...в творчості земляків») розповідає, що багатогранна творчість поета надихала багатьох майстрів слова на створення віршів і поем, оповідань і статей. Із невичерпної Шевченкової криниці черпали натхнення Францішек Богусевич, Павло Ключина, Леонід Смілянський та багато інших. У третій частині («Погляд зблизька») йдеться про урочисті заходи в Конотопі на честь 175-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка.

На сторінках газети також надруковані дослідження: І. П. Рябенка «Зустріч із Кобзарем» (РП, 25.02.1989 р.) та «Ленін про великого співця» (РП, 07.03.1989 р.); наукового співробітника Конотопського краєзнавчого музею В. Гарячої «Великий Кобзар і брати Лазаревські» (РП, 04.02.1989 р.); В. В. Терлецького «З любов'ю до Кобзаря» (РП, 07.03.1989 р.) та інші.

Серед авторів публікацій краєзнавчого характеру Кралевецької газети «Маяк комунізму» за 1964 рік ми бачимо матеріали М. Стожка, М. Сереженка, І. Загороднього, М. Пекаровського, І. Дудара.

Ім'я М. Г. Сереженка (1917–1989 рр.) добре відоме у Крелевці, особливо його пам'ятають люди старшого покоління. Він був активним пропагандистом, вів копітку роботу по вивченню історії рідного краю, понад чверть століття був провідним краєзнавцем Крелевеччини. На сторінках газети 1964 року знаходимо серію його публікацій під загальною назвою «Великий Кобзар у нашому краї». Привертає увагу його стаття «Історія одного автографа» (МК, 13.02.1964 р), у якій розповідається історія примірника «Кобзаря», котрий було видано за життя поета. Т. Г. Шевченко надіслав його в Кралевець Глафірі Матвіївні Огієвській – сестрі братів Лазаревських – з подарунковим написом на титульній сторінці. Через 100 років цей примірник знайшли у родички Огієвських Т. В. Ленчевської. Невідомий автограф сфотографували і надрукували в обласній газеті «Ленінська правда». Згодом її син Ю. С. Ленчевський виїхав у Москву та забрав із собою «Кобзар», його подальша доля невідома. В усіх публікаціях М. Г. Сереженко підкреслює безмежну любов Кобзаря до України, бажання змінити життя бідних людей на краще.

Святкування 175-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка відображено в газеті «Маяк комунізму» (1989 рік) досить обмежено, порівняно з 150-річчям поета – 67 публікацій у 1964 році та 12 у 1989 році (таблиця 2). Серед краєзнавчих матеріалів ми знаходимо серію публікацій того ж М. Г. Сереженка, а також художника І. Дудара та інших авторів.

Підсумовуючи дослідження, можемо констатувати: а) під час святкування 150-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка в газетах області більше приділялося уваги пропаганді соціалістичного ладу в країні, Т. Г. Шевченко здебільшого був зображений як революціонер-демократ, мало приділялося уваги його творчій натурі як письменника, поета і художника; б) святкування 175-річчя від дня народження поета у 1989 році має значно менші масштаби, аніж святкування 150-річчя у 1964 році. Але з'являються матеріали про зв'язки поета із Сумщиною та її уродженцями; в) більшість матеріалів відрізняє щира повага та любов до поета, у багатьох авторів спостерігається бажання сказати нове слово у Шевченкознавстві; г) трансформація образу Т. Г. Шевченка чітко простежується у порівнянні публікацій 1964 і 1989 рік. В останній аналізований період поет здебільшого постає не як революціонер-демократ, а саме як поет, добра і благородна людина, не позбавлена суто людських якостей: кохання, почуття дружби, поваги до старших, підвищеного інтересу до минулого України.